

Ελένη Σβορώνου

ΓΙΑ ΝΑ ΖΟΥΜΕ ΕΝΩΜΕΝΟΙ

Νίκες και ήττες μιας Μεγάλης Ιδέας

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

2022

100 ΧΡΟΝΙΑ
ΑΠΟ ΤΗ
ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ
ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ



ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ



Εισαγωγή

Μετά την επέτειο των 200 χρόνων από την Επανάσταση του 1821, ήρθε η άλλη, θλιβερή αυτή, επέτειος των 100 χρόνων από τη Μικρασιατική Καταστροφή. Αν η πρώτη μάς έκανε, μικρούς και μεγάλους, να ξαναδούμε με μια φρέσκια ματιά το καταπληκτικό αυτό γεγονός, την αρχή της περιπέτειας που μας χάρισε την ελευθερία, η δεύτερη μας φέρνει θλίψη.

Πάρα πολλοί από εμάς έχουμε παππούδες και γιαγιάδες «που ήρθαν από τη Σμύρνη το '22». Κι αν δεν έχουμε δικές μας οικογενειακές ιστορίες από «χαμένες πατρίδες», τις ακούμε από τους φίλους μας. Τις βλέπουμε παντού, στις ονομασίες των δρόμων και των περιοχών, σεργιανίζοντας στη Νέα Σμύρνη και στη Νέα Φιλαδέλφεια, στο Καραμπουρνάκι και στην Αρετσού, παντού. Τις γευόμαστε στα σμυρναίικα σουτζουκάκια, τις ακούμε και τις χορεύουμε καρσιλαμά... Οι ιστορίες αυτές παντού. Είμαστε ένα πια με αυτές, είτε έχουμε ρίζες από απέναντι είτε όχι.

Κι εδώ αναδύεται ένα άλλο συναίσθημα. Τα δάκρυα στεγνώνουν. Το τραύμα ματώνει, αλλήλ δεν αιμορραγεί. Παλαιά και Νέα Ελλάδα δίνουν τα χέρια για να ξανασταθεί στα πόδια της η χώρα.

Προτίμηση, λοιπόν, να μη σταθώ στα δάκρυα και στον πόνο. Υπάρχουν τόσο όμορφα βιβλία για παιδιά, νέους και ενήλικες που διατηρούν την πικρή μνήμη ζωντανή. Θέλησα να δω τα χρόνια αυτά που μεσοhlάβησαν ανάμεσα στην Επανάσταση του 1821 και στη Μικρασιατική Καταστροφή, για να καταλάβουμε πώς σχηματίστηκε το ελληνικό κράτος, αυτό που σήμερα αναγνωρίζουμε σε κάθε σχολικό χάρτη ως Ελλάδα.





Ανάμεσα στα μεγάλα γεγονότα, στην Επανάσταση και στην Καταστροφή, κυλάει η ιστορία μιας κοινωνίας που πέρασε πολλή για να γνωρίσει τον εαυτό της. Να τον αντιληφθεί ως ενιαίο εαυτό. Τι κι αν το κεφάλι είναι στη Θράκη και τα πόδια στην Κρήτη, το ένα χέρι στο Αιγαίο και το άλλο στο Ιόνιο; Τι κι αν κάποιος έχει επώνυμο που τελειώνει σε -όπουλος, άλλος σε -άκης και άλλος σε -άτος; Από την Πελοπόννησο, την Κρήτη ή την Κεφαλονιά κι αν είσαι, είσαι πολίτης αυτού του κράτους.

Σήμερα μας φαίνεται αυτονόητο. Ακόμα κι αν το επώνυμό σου είναι ξένο, το χρώμα του δέρματός σου μαύρο και θεός σου ο Αηλιάχ, μπορεί να είσαι νόμιμος πολίτης αυτού του κράτους. Γιατί μάθαμε να ζούμε δημοκρατικά, σεβόμενοι την ταυτότητα του άλλου.

Αηλιά πρώτα έπρεπε να μάθουμε να ζούμε οι Έλληνες μονοιασμένοι. Να γνωρίσουμε ποιοι είμαστε, ποια είναι τα σύνορα του κράτους μας, ως πού μπορούσαν να φτάσουν, τι δυνάμεις είχαμε ως κοινωνία και ποια ήταν η θέση μας στα Βαλκάνια, στην Ευρώπη και στον κόσμο.

Αυτή την περιπέτεια ενηλικίωσης της ελληνικής κοινωνίας παρακολουθεί αυτό το βιβλίο με τρόπο που να αφορά το παιδί. Κάθε παιδί που ζει σε αυτή τη χώρα. Είτε γεννήθηκε εδώ είτε όχι. Γιατί όλα τα παιδιά με τον ίδιο χάρτη της Ελλάδας μαθαίνουν γεωγραφία και ιστορία.

Ο χάρτης αυτός, λοιπόν, θα πει την ιστορία του.

Γελάει στις νίκες.

Κλαίει στις ήττες.

Μα πάντα ψιθυρίζει: «Για να ζούμε ενωμένοι».





Πριν από την ανάγνωση του βιβλίου

Ο συνδετήρας!

- Δείξτε έναν συνδετήρα στα παιδιά. Ζητήστε τους να σκεφτούν πόσες χρήσεις μπορεί να έχει: για παράδειγμα, σελιδοδείκτης, γάντζος ή κατσαβίδι αν τον ανοίξουμε και του δώσουμε το ανάλογο σχήμα, κοιλιά ή βραχιόλι μαζί με άλλους συνδετήρες κ.λπ.
- Πείτε στα παιδιά ότι έχουν στη διάθεσή τους ένα λεπτό για να γράψουν στο πρόχειρό τους όσο περισσότερες χρήσεις του μπορούν να σκεφτούν. Κάθε παιδί δουλεύει μόνο του.
- Μόλις ο χρόνος τελειώσει, πείτε τους: «Μολύβια κάτω!».
- Τα παιδιά καλούνται να μετρήσουν πόσες χρήσεις βρήκαν.
- Εσείς ρωτάτε τα παιδιά ποιο βρήκε τρεις, τέσσερις, πέντε κ.λπ., ώσπου να βρείτε τον μέγιστο αριθμό, π.χ. δέκα.
- Το παιδί που βρήκε τις δέκα χρήσεις διαβάζει τον κατάλογό του. Τα άλλα παιδιά πρέπει να ακούνε προσεκτικά και να σβήνουν από τη δική τους λίστα τις χρήσεις που αναφέρει ο «νικητής».
- Όταν ο «νικητής» τελειώσει, ζητάτε από τα άλλα παιδιά να συμπληρώσουν τον κατάλογο.
- Όσο τα παιδιά λένε τις ιδέες τους, εσείς προσθέτετε: έντεκα, δώδεκα κ.λπ.
- Μόλις ακουστεί και η τελευταία ιδέα, εκφωνείτε τον αριθμό των ιδεών που κατέθεσε η ομάδα.
- Ποιος είναι νικητής τελικά; Το άτομο ή η ομάδα;
- Ποιος είναι πιο έξυπνος, ένας ένας μόνος του ή όλοι μαζί; Αυτή είναι η δύναμη της ομάδας.
- Τι συμβαίνει όταν είμαστε ενωμένοι και τι όταν είμαστε διχασμένοι;





Οι Κόκκινοι, οι Πράσινοι και η δημοκρατία

- Όρθιοι στην αυλή ή σε αίθουσα που έχει χώρο για κίνηση.
- Τα παιδιά πρέπει να σχηματίσουν γρήγορα ομάδες ανάλογα με την οδηγία που δίνετε:
«Σχηματίστε ομάδες των τριών ατόμων όσοι φοράτε μπλούζα ίδιου χρώματος».
«Ομάδες των τεσσάρων όσοι φοράτε κάλτσες ίδιου χρώματος».
«Ομάδες των πέντε ανάλογα με το άθλημα που αγαπάτε (συζητήστε: ποδόσφαιρο, μπάσκετ, κολύμβηση κ.λπ.)». Αυτό θα πάρει πιο πολύ χρόνο. Τα παιδιά πρέπει να συζητήσουν για να βρουν ένα κοινό άθλημα. Στα τρία τέσσερα λεπτά σημαίνετε το τέλος του χρόνου.
- Με χαρτοταινία χωρίστε τον χώρο σε δύο μέρη, στο «οι αποδώ» και στο «οι αποκεί», ή απλώς υποδείξτε δύο σημεία στον χώρο, δύο γωνίες της αίθουσας.
- Εκφωνείτε:
«Παγωτό σοκολάτα αποδώ. Παγωτό κρέμα αποκεί».
«Μακαρόνια αποδώ. Πατάτες τηγανητές αποκεί».
«Βουνό. Θάλασσα».
- Μπορείτε να κρατήσετε λίγο ακόμη το παιχνίδι με άλλα ζεύγη εννοιών, για παράδειγμα Γλώσσα / Μαθηματικά, μαγικό χαλί / αερόστατο κ.λπ.
- Στο τέλος εκφωνείτε: «Πράσινο. Κόκκινο».
- Ζητάτε από τις δύο ομάδες, τους Πράσινους και τους Κόκκινους, να συνεργαστούν και εντός πέντε λεπτών να βρουν ένα σύνθημα για την ομάδα τους.
- Κάθε ομάδα εκφωνεί το σύνθημά της.





- Όλοι μαζί στον κύκλο συζητάτε. Πόσο εύκολο ήταν να σχηματίσουμε ομάδα; Πώς διαλέξαμε ομάδα όταν η οδηγία ήταν «πράσινο, κόκκινο»; Τι σκεφτήκαμε; Ποιο χρώμα μάς αρέσει; Δάσος ή θάλασσα; Ουρανός ή γη; Ποδοσφαιρική ομάδα; Πώς σκεφτήκαμε για να φτιάξουμε το σύνθημά μας;
- Τι θα γινόταν αν αποφασίζαμε να κάνουμε παρέα στο διάλειμμα μόνο με την ομάδα μας; Πώς θα αισθανόταν η μια ομάδα απέναντι στην άλλη; Τι θα γινόταν αν αποφασίζαμε, εκτός από σύνθημα, κάθε ομάδα να φορά μπλουζα ίδιου χρώματος; Τα μέλη της να παίζουν πάντα στην ίδια ομάδα στα αθλήματα κ.λπ.; Τελικά θα χωριζόμασταν σε δύο αντίπαλες ομάδες. Η αντιπαλότητα μπορεί να κατέληγε σε έχθρα. Μπορεί ποτέ να μη σκεφτόταν ένας Κόκκινος να μιλήσει ή να παίξει με έναν Πράσινο μόνο και μόνο επειδή «έτσι είναι».
- Οι άνθρωποι σχηματίζουν διαρκώς ομάδες ανάλογα με τα γούστα, τα ενδιαφέροντα, τις ιδέες τους ή απλώς επειδή βρέθηκαν «αποδώ» ή «αποκεί». Πόσο εύκολο είναι να ακούμε τους «αποκεί»; Ποιο είναι το πολίτευμα που εξασφαλίζει ότι δε θα καταλήξουμε να πολεμάει η μια ομάδα την άλλη και πως θα ζήσουμε ειρηνικά, παρά τις διαφορές μας;
- Συζητάμε για τη δημοκρατία.

Κι ο θησαυρός δικός σου!

- Όρθιοι στον κύκλο. Δείχνετε στα παιδιά ένα κλειστό σακουλάκι με χρωματιστά καλαμάκια ή πλαστικά καπάκια από μπουκάλια νερού, τουλάχιστον όσα είναι και τα παιδιά της ομάδας. Λέτε στα παιδιά ότι αυτός είναι ένας θησαυρός. Ας τον κοιτάξουν καλά: είναι λαμπερός, πολύχρωμος, πολύτιμος! Ας παρατηρήσουμε τώρα τα παπούτσια μας. Έχουμε σχηματίσει έναν τέλειο κύκλο; Διορθώνουμε τις ατέλειες, αν χρειαστεί κάποιος να προχωρήσει





λίγο μπρος ή λίγο πίσω. Είμαστε έτοιμοι; Δε ήέτε τίποτα άηλο. Ανοίγετε το σακουλάκι, ρίχνετε τον θησαυρό στο κέντρο του κύκλου και περιμένετε να δείτε αντιδράσεις.

- Συζητάτε τι συνέβη. Τι έκαναν τα παιδιά; Έτρεξαν όλα να αρπάξουν τον θησαυρό; Να μαζέψουν όσο περισσότερα καλαμάκια ή καπάκια μπορούσαν; Με πόσα καλαμάκια ή καπάκια κατέληξε ο καθένας; Πώς αισθανόμαστε τώρα;
- Ενθαρρύνετε την έκφραση συναισθημάτων και σκέψεων. Αφήστε τη συζήτηση να εξελιχθεί. Αν χρειαστεί, υποκινήστε τη με ερωτήσεις όπως: «Είχαν όλοι τις ίδιες ευκαιρίες να αρπάξουν τον θησαυρό;», «Μήπως έπεσαν περισσότερα καλαμάκια ή καπάκια πιο κοντά σε κάποια παιδιά;», «Μπορούσε να σκεφτεί κάποιος να κάνει κάτι άηλο;».
- Μαζεύετε τα καλαμάκια ή καπάκια και τα βάζετε πάλι μέσα στο σακουλάκι. Η ομάδα παίρνει την αρχική της θέση στον κύκλο. Αυτή τη φορά ανοίγετε το σακουλάκι, παίρνετε ένα ένα καλαμάκι ή καπάκι και το τοποθετείτε μπροστά στα πόδια κάθε παιδιού.
- Τι σκέψεις γεννιούνται τώρα στην ομάδα;
- Διαβάζετε την παρακάτω στροφή από τον Εθνικό Ύμνο, χωρίς να πείτε από πού είναι:

Η Διχόνοια που βαστάει
ένα σκήπτρο η δολερή·
καθενός χαμογελάει,
πάρ' το, λέγοντας, και ου.

- Πώς αισθανόμαστε ακούγοντας αυτούς τους στίχους; Μπορείτε να φανταστείτε ποιος τους έγραψε;
- Δοκιμάζουμε να τους απομνημονεύσουμε. Θέλει κανείς να δοκιμάσει να τους απαγγείλει;





- Πόσο σημαντικό είναι να οργανώνεται μια κοινωνία στη βάση της ισότητας και της αλληλεγγύης; Αν κάποιος από εμάς είχε σπάσει το πόδι του ή είχε κάποια αναπηρία, δε θα είχε την ίδια δυνατότητα να τρέξει και να πάρει τον θησαυρό. Όλοι γεννιόμαστε ίσοι. Αλλά μια κοινωνία πρέπει να φροντίζει με νόμους γι' αυτή την ισότητα – νόμους και συμφωνίες που τηρεί όλη η κοινωνία.
- Οι Έλληνες επαναστάτησαν το 1821 όχι μόνο για να αποτινάξουν τον οθωμανικό ζυγό, αλλά και για να ζήσουν σε μια ελεύθερη, δημοκρατική κοινωνία, με Σύνταγμα, νόμους που εξασφαλίζουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις για όλους.
Για να ζήσουν σε ένα ελεύθερο κράτος που θα περιλάμβανε όλους τους Έλληνες. Ούτε αυτό ήταν εύκολο.

Ελεύθεροι ή αλύτρωτοι;

- Ζητάτε από τα παιδιά να δείξουν στον χάρτη της Ελλάδας τα σύνορα του πρώτου ελεύθερου ελληνικού κράτους, τα σύνορα του 1830.
- Δείχνουμε τη γραμμή Αχελώου-Σπερχειού, θυμίζουμε και τα νησιά που περιλαμβάνονταν στο ελεύθερο ελληνικό κράτος.
- Έχετε ετοιμάσει χαρτάκια, ένα για κάθε παιδί, όπου αναγράφονται περιοχές της Ελλάδας εντός και εκτός των συνόρων του πρώτου ελληνικού κράτους (Μακεδονία, Κυκλάδες, Στερεά Ελλάδα, Κρήτη, Πελοπόννησος, Επάνησα κ.λπ.). Περιλαμβάνετε και περιοχές με μεγάλο ελληνικό πληθυσμό, όπως Μικρά Ασία, Πόντος, Ανατολική Θράκη, οι οποίες δε συμπεριλήφθηκαν τελικά στο ελληνικό κράτος. (Δεν πειράζει αν μερικά παιδιά έχουν τα ίδια χαρτάκια.)
- Τοποθετείτε τα χαρτάκια διπλωμένα σε ένα κουτί.
- Ζητάτε από τα παιδιά να σταθούν σε κύκλο. Ξετυλίγετε ένα κουβάρι σκοινί





και ενώνετε τα παιδιά. Κάθε παιδί στον κύκλο κρατάει ένα μέρος του σκοινιού. Αυτός είναι ο Ελληνισμός μετά τη δημιουργία του ελεύθερου ελληνικού κράτους.

- Μοιράζετε στα παιδιά τα χαρτάκια. Εξηγείτε ότι σε αυτά έχετε γράψει περιοχές όπου ζούσαν τότε, το 1830, συμπαγείς ομάδες ελληνικού πληθυσμού. Άλλες συμπεριλήφθηκαν στο ελληνικό κράτος και άλλες όχι.
- Ποια περιοχή έτυχε σε κάθε παιδί; Ήταν εντός ή εκτός των συνόρων του κράτους;
- Όσα παιδιά έχουν χαρτάκια με περιοχές που ήταν εκτός αφήνουν το σκοινί και βγαίνουν από τον κύκλο.
- Αρχίζετε τη συζήτηση λέγοντας: «Κάποιοι, λοιπόν, από τους Έλληνες ζούσαν στην ελευθερωμένη Ελλάδα και κάποιοι όχι. Πώς αισθάνονταν οι πρώτοι και πώς οι δεύτεροι;». Ζητάτε πρώτα από τα παιδιά που είναι έξω από τον κύκλο να μιλήσουν και κατόπιν από τα άλλα. Συνεχίζετε τη συζήτηση λέγοντας στους απέξω: «Μπορεί κι εσείς να είχατε πολεμήσει για την ελευθερία, να χάσατε αγαπημένα πρόσωπα στη μάχη, κι όμως μέινετε εκτός...».
- Ολοκληρώνετε τη δραστηριότητα εξηγώντας ότι σε αυτήν περίπου την κατάσταση βρισκόταν ο Ελληνισμός εκείνη την εποχή.
- Δύο, λοιπόν, τα στοιχεία για τους Έλληνες: να ελευθερωθούν οι «αλύτρωτοι», όπως τους έλεγαν, Έλληνες και να ζήσουν όλοι μαζί δημοκρατικά στο ελληνικό κράτος.
- Πάμε να ζήσουμε αυτή την περιπέτεια ανοίγοντας το βιβλίο.





Μετά την ανάγνωση του βιβλίου

Χρωμάτισε το ποίημα!

- Σε χαρτί του μέτρου γράφετε τις παρακάτω στροφές από τον Εθνικό μας Ύμνο:

Η Διχόνοια που βασιτάει
ένα σκήπτρο η δολερή·
καθενός χαμογελάει,
πάρ' το, λέγοντας, και συ.

Κειο το σκήπτρο που σας δείχνει
έχει αλήθεια ωραία θωριά·
μην το πιάστε, γιατί ρίχνει
εισέ δάκρυα θλιβερά.

Από στόμα οπού φθονάει,
παλικάρια, ας μην 'πωθεί,
πως το χέρι σας κτυπάει
του αδελφού την κεφαλή.

Μην ειπούν στο στοχασμό τους
τα ζένα έθνη αληθινά:
Εάν μισούνται ανάμεσό τους
δεν τους πρέπει ελευθεριά.





- Απαγγείλτε το ποίημα εσείς και ζητήστε από τα παιδιά να σκεφτούν πώς θα ήταν η Διχόνοια αν είχε μορφή. Ζητήστε τους να τη ζωγραφίσουν στο χαρτί του μέτρου.
- Το ίδιο να γίνει και για την Ελευθερία.

Πώς τα πήγαμε ως κοινωνία;

- Ορίστε δύο σημεία στην αίθουσα σε ευθεία γραμμή. Στο ένα άκρο στέκεται το «Τα πήγαμε άριστα». Στο άλλο άκρο το «Δεν τα πήγαμε καθόλου καλά». Εξηγήστε στα παιδιά ότι θα διαβάσετε ένα απόσπασμα από το Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδας και τη Διακήρυξη της Ελληνικής Ανεξαρτησίας που υπέγραψαν οι επαναστάτες το 1821, και κατόπιν θα σκεφτούν κατά πόσο οι Έλληνες, ως κοινωνία, τήρησαν το Σύνταγμα.

Εἶπατε πρὸ ὀλίγου, ὅτι δὲν θέλετε δουλείαν, καὶ ὁ τύραννος χάνεται καθημέραν ἀπὸ τὸ μέσον σας. ἀλλὰ μὲν ἢ μεταξύ σας ὁμόνοια καὶ ἀκριβὴς ὑποταγὴ εἰς τὴν Διοίκησιν ἐμπορεῖ νὰ στερεώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν σας.

- Πόσο τήρησαν οι Έλληνες αυτή την προτροπή της Διακήρυξης κατά τα πρώτα 100 χρόνια μετά την Επανάσταση;
- Τα παιδιά στέκονται στο σημείο της ευθείας που τα εκφράζει. Ζητάτε, ενδεικτικά, τη γνώμη των παιδιών που στέκονται στα δύο άκρα και στη μέση.
- Επαναλαμβάνετε τη δραστηριότητα για το κατά πόσο η ελληνική κοινωνία τηρεί σήμερα αυτή την προτροπή του πρώτου Συντάγματος.

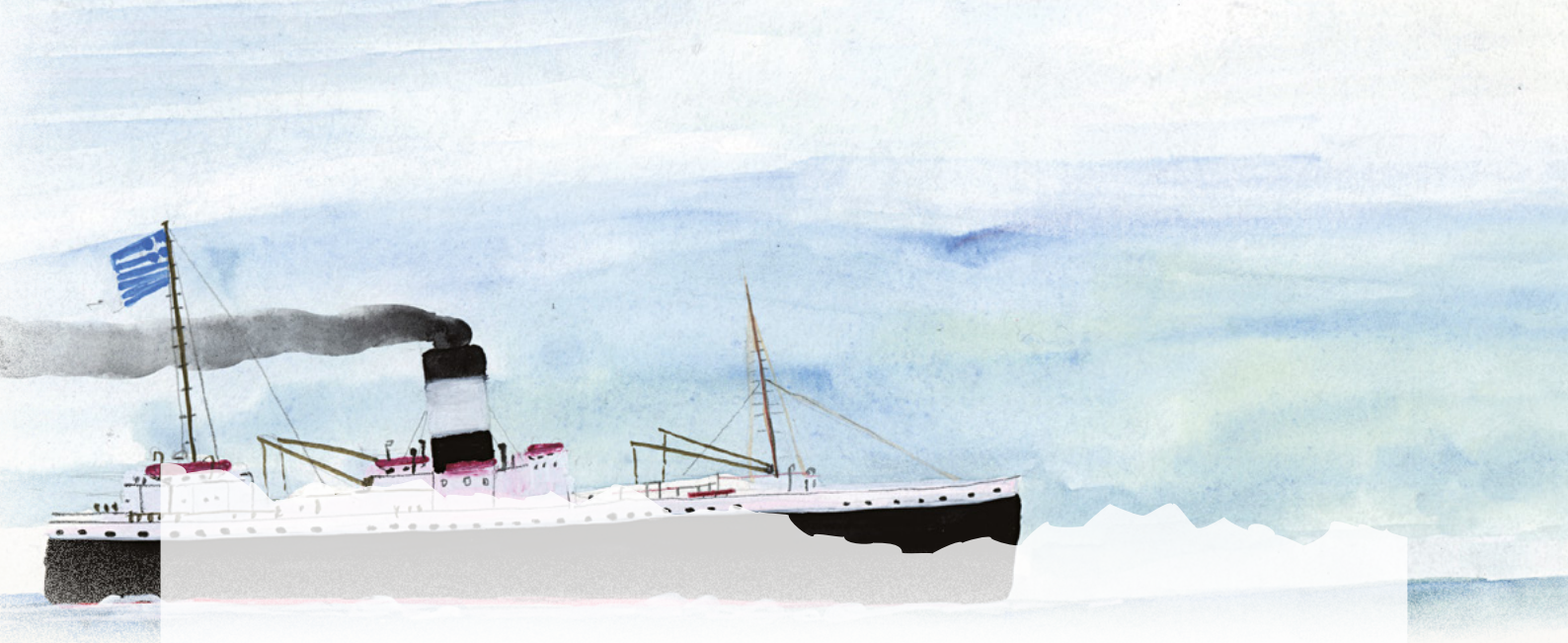




«Ναι, και...»

- Τονίζουμε ότι ομόνοια δε σημαίνει πως δεν μπορούμε να διαφωνούμε. Μπορούμε όμως να συνθέτουμε απόψεις.
- Θέτουμε το εξής ερώτημα: «Πώς θα θέλαμε την αυλή του σχολείου μας;».
- Αφήνουμε ένα λεπτό να σκεφτεί μόνο του το κάθε παιδί. Άλλο μπορεί να θέλει γήπεδο κι άλλο δέντρα για να σκαρφαλώνει και σκάμμα για να παίζει!
- Στον κύκλο, αρχίζει να μιλάει ο πρώτος, ο οποίος κρατά ένα μολύβι που συμβολίζει το δικαίωμα του λόγου, και συμπληρώνει την πρόταση: «Θα ήθελα την αυλή μας...». Δίνει το μολύβι στον επόμενο που πρέπει να συνεχίσει με την πρόταση: «Ναι, και...». Δηλαδή το επόμενο παιδί πρέπει να αποδεχτεί την πρόταση του προηγούμενου, ακόμα κι αν διαφωνεί, και να συμπληρώσει την εικόνα της αυλής με τη δική του επιθυμία λέγοντας για παράδειγμα: «Ναι, και να έχει και μια γωνιά για διάβασμα!». Έπειτα δίνει το μολύβι στον επόμενο, που επίσης συνεχίζει με το «ναι, και...».
- Θα μπορούσαμε να δημιουργήσουμε την αυλή που θα φιλοξενήσει τα όνειρα και τις επιθυμίες όλων μας; Τη ζωγραφίζουμε στο χαρτί του μέτρου. Στη συνέχεια συζητάμε ποιες υποχωρήσεις θα έπρεπε να κάνει ο καθένας για να γίνει το όνειρο πραγματικότητα.





Η Επανάσταση του 1821 και η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 αποτέλεσαν δύο σταθμούς της σύγχρονης ιστορίας μας. Ενδιαμέσως όμως τι συνέβη; Ποια ήταν η πορεία της ελληνικής κοινωνίας; Πώς από τον θρίαμβο της ίδρυσης του ελεύθερου ελληνικού κράτους φτάσαμε σε μια μεγάλη καταστροφή;

6+



Κυκλοφορεί
από τις εκδόσεις
ΜΕΤΑΙΧΜΙΩ

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΕ
Η **ΕΛΕΝΗ ΣΒΟΡΩΝΟΥ**, ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ
ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ.



Κυκλοφορεί επίσης

